

УДК 316.454.4:37.014.53:378.4

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Мар'я НЕСТЕРОВА

доктор філософських наук,
доцент, професор кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної
діяльності НПУ ім. М. П. Драгоманова

Марина ДЄЛІНІ

доктор економічних наук,
доцент, доцент кафедри управління,
інформаційно-аналітичної діяльності
та євроінтеграції

Андрій ЗАМОЖСЬКИЙ

здобувач НПУ ім. М. П. Драгоманова

© Нестерова М., Деліні М., Заможський А., 2019

Ключові слова: освітній простір,
освітнє середовище, соціальна згурто-
ваність, університетська спільнота.

У статті розглядається роль соціальної згуртованості як соціального феномена та її вплив на розвиток суспільства, а також соціальна роль освіти, зокрема, в розвитку соціальної згуртованості. Показано, що важливим завданням є розвиток соціальної згуртованості в освітньому просторі. В цьому напрямі особливою проблемою є робота з внутрішньо переміщеними особами, в т.ч. з молоддю, студентством. Складна політична та соціально-економічна ситуація в Україні вимагає негайного вирішення цієї проблеми для якомога швидшого

та ефективного об'єднання нашого суспільства, зокрема, через розвиток освітніх спільнот. Потрібні більш детальні та ґрунтовні дослідження щодо відстеження рівня соціальної згуртованості в освітньому середовищі та виявлення чинників, які можуть на нього впливати. Проведене дослідження є адаптацією на рівні університетської спільноти моделі соціальної згуртованості «Радар соціальної згуртованості» і базується на первинних даних авторського опитувальника.

Вступ. Актуальність дослідження. Соціальна згуртованість наразі є основою соціальної та освітньої політики ЄС. Важливість цього феномену для нашого суспільства транслювалася багатьма донорськими програмами та структурами ЄС (ПРООН, Рада Європи та ін.) [7]. Але поки що Україна тільки стоїть на порозі практичного втілення доктрини соціальної згуртованості у всі сфери суспільного буття. «Соціальна згуртованість має стати запорукою соціальної стабільності, толерантних відносин між владою і громадянами в

умовах економічної нестабільності, масштабних організаційних, структурних та фінансово-економічних перетворень, які стають повсякденним явищем в умовах, що породжені глобалізацією та потребою набуття конкурентних переваг; мінімізації ризиків недовіри між соціальними партнерами в умовах глобальної нестабільності» [3].

Взаємозв'язок освіти та соціальної згуртованості є дуже складним і в умовах перманентної нестабільності, економічних і політичних криз надзвичайно актуальним. Важливим завданням для освіти є розвиток соціальної згуртованості – це одна із соціальних ролей освіти. Окрім подолання соціальної інклюзії, соціальна згуртованість в освіті відіграє не менш важливу роль, адже потужну державу і конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих [2; 7]. Саме таких повинна готувати освітня система України – від «Нової української школи» до закладів вищої освіти, насамперед університетів. Дослідження соціальної згуртованості в освітньому середовищі ще недостатньо структуровані, проте аналіз останніх досліджень і публікацій з питань соціальної згуртованості в освіті та освіти дорослих свідчить, що цю проблему вивчали В. Кремінь, І. Зязюн, Н. Ничкало, Ю. Завалевський, С. Сисоева, Л. Лук'янова, Л. Хомич, О. Аніщенко, Г. Лактіонова, О. Василенко, Ж. Пархоменко, М. Соловей, М. Нестерова, О. Удалова, Н. Гущина, Н. Семчук, О. Демура та ін. [3]. Підвищення соціальної згуртованості наразі вважається одним із найважливіших завдань, представлених у документах, протоколах та інших робочих матеріалах Європейського Союзу. В соціальному плані в Європі здійснюються певні важливі кроки для вирішення завдання подолання нерівності та сприяння соціальній згуртованості, але існуючі освітні відмінності ускладнюють цей процес. Натепер можна побачити перспективи їх імплементації в освітній простір України, одним із прикладів, власне, є це дослідження.

Важливість соціальної згуртованості не тільки в суспільстві, а й в освітньому се-

редовищі постійно зростає. Тільки через згуртовані спільноти ми можемо вирішувати складні проблеми нашого суспільного буття. Відомий факт, що в згуртованому колективі взаємодопомога є основою успіху, бо дає можливість ефективно вибудувати та відновлювати колективний ресурс. При чому маються на увазі не тільки учнівські колективи, а всі спільноти освітнього простору. Саме тому всеукраїнський проект «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу», який розпочався з вересня 2016 року відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 05.08.2016 р. № 951 «Про утворення робочої групи та затвердження плану заходів робочої групи з питань розвитку соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу», був створений з метою об'єднання всіх зацікавлених учасників для сприяння створенню комфортного та безпечного освітнього середовища в соціокультурному просторі. Суб'єктами освітнього середовища є вчителі (викладачі), учні (студенти), представники громади та громадськості (батьки), ЗМІ, органи влади та ін. Цей комплексний підхід визначив основним завданням проекту розвиток культури згуртованості в освітньому середовищі через удосконалення інформування, надання знань і навичок, налагодження ефективної комунікації [3]. В проекті передбачено не тільки проведення міжвишівської підготовки, а й розробка та удосконалення програми професійної майстерності для лідерів громадянської спільноти та керівників державних адміністрацій, голів ОТГ та керівників закладів середньої освіти, які беруть участь у проекті, а це більш ніж 160 закладів по всій Україні. В проекті передбачено не тільки налагодження ефективної взаємодії між учнями, вчителями та батьками, а й вирішення більш глобальних проблем освітнього середовища, зокрема, винаходження нових підходів в інклюзивній освіті, згуртування не тільки в середині класу або навчального закладу, а й у спільноті, в суспільстві загалом [2; 5]. Даний проект був переважно орієнтований на завдання Нової української школи (НУШ), у ньо-

му більшість закладів-учасників представляють середню освіту. Проте важливість розвитку згуртованості в університетських спільнотах, передусім у спільнотах педагогічних закладів вищої освіти, є також невідкладним та складним завданням для реалізації успішної освітньої стратегії України. Також як і для середньої школи, від рівня розвитку студентського колективу, ступеня його згуртованості залежить ефективність навчання всієї групи, а також психологічний комфорт кожного її члена. «Студентський колектив – офіційне об'єднання молоді задля навчання в освітньому закладі. Така спільнота має власні завдання, що прямо не збігаються із завданнями кожного її члена. Ступінь згуртованості є показником психологічного клімату студентського колективу, який відображає ступінь задоволеності студентами наявних міжособистісних стосунків» [2]. З цим важко не погодитись, адже існує думка, що найбільшу цінність у сучасній освіті мають саме соціальні зв'язки між суб'єктами освітнього простору, а не прагматичні цілі навчання [5].

Вже в декількох університетах України (НПУ ім. М. П. Драгоманова, Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Дніпровському університеті імені Олеся Гончара, Державному університеті телекомунікацій та ін.) розробляються та впроваджуються заходи, спрямовані на формування сприятливого психологічного клімату в освітньому просторі навчального закладу. Це переважно тренінги розвитку згуртованості, довіри, соціальних комунікацій для студентської спільноти.

Постановка проблеми дослідження. Дійсно, для розвитку соціальної згуртованості суб'єктів освітнього простору здійснюються певні заходи, робляться дослідження, проводяться навчання педагогічного штату в закладах освіти різного рівня. Але проблема вимірювання рівня соціальної згуртованості, основних її чинників залишається актуальною, як і кількісні та якісні дослідження соціальної згуртованості в освітньому середовищі. Тому важливим завданням є проведення досліджень та розробка й адаптація відповідної їх методології, яка б дозволила ефективно вимірювати

та, відповідно, розвивати основні структурні елементи та процеси соціального згуртування. Отже, постає проблема пошуку відповідної методології дослідження соціальної згуртованості, зокрема, в освітньому середовищі.

Для розв'язання цієї проблеми дуже корисним був досвід упровадження в НПУ ім. М. П. Драгоманова модуля Жана Моне «Соціальна згуртованість в освіті та врядуванні: європейські студії», одним із важливих напрямів якого є імплементація європейських цінностей та кращих європейських практик соціальної згуртованості в освітнє середовище України. Так, у процесі впровадження модуля академічний координатор проф. М. Нестерова проаналізувала й адаптувала найбільш важливі практики розвитку соціальної згуртованості в освіті, зокрема, в іспанських та британських університетах. Так, наприклад, під час навчального візиту до Великої Британії в рамках реалізації модуля Жана Моне було отримано дуже важливий досвід у сфері соціальної згуртованості в освіті – університети орієнтовані на громаду (community based universities). Одна з суттєвих ознак цих університетів – сильна, згуртована університетська спільнота. Але досліджень, які б відстежували та аналізували рівень соціальної згуртованості, на жаль, знайти не вдалось. Саме тому в академічного координатора проекту й виникла ідея виміряти рівень соціальної згуртованості університетської спільноти. Актуальність та спроможність цієї ідеї підкріплюється тезою: «ми не можемо впливати, якщо не можемо вимірювати». Отже, потрібно винайти методологію аналізу структури та вимірювання соціальної згуртованості, щоб свідомо впливати на її розвиток. Для вирішення проблеми соціальної згуртованості в освітньому середовищі необхідно знайти відповідну ефективну методологію.

Методологія дослідження. Одним з варіантів вимірювання соціальної згуртованості в суспільстві є методика, розроблена компанією Bertelsmann Stiftung, в основу якої покладено створення індексу соціальної згуртованості та порівняння її рівня серед різних країн-«Радар соціальної згуртованості»

(Social Cohesion Radar) [7]. Важливість методологічного та практичного застосування цієї моделі визначається тим, що такий складний соціокультурний феномен, як соціальна згуртованість, не може бути вимірний прямо, на відміну від, наприклад, фізичних показників (температура, щільність, зв'язність та ін.). Це складний соціальний концепт, який описується, відповідно, складною системою параметрів у вигляді низки окремих показників, які об'єднані в загальний індекс. «Соціальні характеристики (у нашому випадку – соціальна згуртованість), які не можуть бути безпосередньо виміряні, часто називають конструктами й вимірюють за допомогою факторів або прихованих характеристик. Соціальну згуртованість можна визначити як ступінь соціальної спільності в територіально визначеній геополітичній спільноті. Соціальна згуртованість є характеристикою колективу, що проживає у структурі, а не окремих його членів. Згуртоване суспільство може характеризуватися надійними соціальними відносинами, позитивною емоційною пов'язаністю своїх членів зі спільнотою / державою й вираженим акцентом на загальне благо» [1]. Слід зазначити, що оригінальна модель соціальної згуртованості «Радар соціальної згуртованості» може бути застосована для спільнот різного рівня, без підкреслення територіального спільного проживання (саме тому авторами цієї статті було застосовано цю модель на рівні університетської спільноти).

Особливість моделі «Радар соціальної згуртованості» полягає в ієрархічній структурі цих показників, які описують складний концепт соціальної згуртованості. Це структура генералізованих доменів, кожен з яких описується трьома сферами, кожна з цих трьох сфер описується показниками, які можуть бути виміряні окремо.

Так, домен «Соціальні відносини» містить:

- соціальні зв'язки;
- віра в людей;
- прийняття інакшості.

Домен «Пов'язаність» містить:

- силу ідентифікації себе з державою / спільнотою;
- рівень довіри до інститутів;
- відчуття справедливості.

Третій домен «Орієнтація на загальне благо» охоплює:

- рівень солідарності та взаємодопомоги;
- ступінь визнання соціальних норм;
- ступінь громадської залученості.

Отже, на основі методики Social Cohesion Radar аналіз показників соціальної згуртованості відбувається за наступними індексами (поведінковими характеристиками) [5]:

Домен	Сфера	Опис (люди в цьому суспільстві...)
Соціальні відносини	Соціальні зв'язки	мають сильні соціальні зв'язки
	Віра в людей	високо довіряють одне одному
	Прийняття інакшості	вважають індивідів з відмінними ціннісними орієнтаціями та стилями життя за рівноцінних
Пов'язаність	Ідентифікація	відчують сильний зв'язок зі спільнотою та ідентифікують себе з нею
	Довіра до інститутів	мають високу довіру до інститутів
	Сприйняття справедливості	відчують справедливе ставлення до себе
Орієнтація на загальне благо	Солідарність і взаємодопомога	відчують відповідальність один за одного й за добробут одне одного
	Повага до соціальних норм	поважують і дотримуються норм і правил
	Громадянська залученість	беруть участь у соціальному й політичному житті

Використаний Bertelsmann Stiftung підхід до вимірювання соціальної згуртованості спирається лише на аналіз вторинних даних. Цей метод повторно використовує дані, які вже збиралися дослідниками, щоб відповісти на подібні або інші дослідницькі запитання. Метод є загально-вживаним і його застосування доцільне в соціальних науках. У «Радарі соціальної згуртованості», який було застосовано для

України, використані дані, що були зібрані для Європейського соціального дослідження (ЄСД). Аналіз вторинних даних має численні переваги. Великий масив існуючих даних дозволяє скласти показники для вимірювання соціальної згуртованості. Аналіз вторинних даних має також і недоліки (інші цілі, відсутність потрібних показників, неузгодженість джерел та ін.), але в цьому випадку вони перекриваються перевагою створення узагальненого індексу [4]. Автори «Радара соціальної згуртованості» Bertelsmann Stiftung, використовуючи SEM (моделювання структурними рівняннями) і факторний аналіз, домоглися виявлення взаємопов'язаних релевантних показників для вимірювання соціальної згуртованості. Надалі серед виділених індикаторів були відібрані найбільш вартісні й важливі для дослідження. У результаті було складено великий набір показників, які послужили основою для подальших кроків аналізу соціальної згуртованості: після того як показники були відібрані для кожної сфери вимірювання, наступним кроком було визначити, чи всі ці показники фактично вимірюють ті самі характеристики (наприклад віру в людей). Це було зроблено з використанням статистичного методу – факторного аналізу, який дозволяє визначити конструкт, що не може бути виміряний безпосередньо (у нашому випадку – конкретний вимір соціальної згуртованості), за допомогою латентних, прихованих індикаторів, які його охоплюють [1; 7].

На жаль, в оригінальному дослідженні не було України, тому даних щодо положення українського суспільства на шкалі соціальної згуртованості порівняно з іншими суспільствами немає. Цей показник є ширшим за, наприклад, базову довіру чи толерантність, адже містить широке коло вимірів. У скрутний для держави час необхідно розуміти, які сфери соціального життя потребують першочергової «терапевтичної дії», а на які можна покластись як на більш ресурсні. Тому методика «Радар соціальної згуртованості» була адаптована та проведена в Україні фахівцями-соціологами Київського національного університету іме-

ні Тараса Шевченка. За результатами цього дослідження, Україну навряд чи можна віднести до певної групи країн, виділених у дослідженні Bertelsmann Stiftung, вона радше займає проміжну позицію між державами, що пройшли пострадянську трансформацію більш та менш успішно [1]. Застосування цієї методики на рівні національному, тобто на рівні соціальної спільноти, ніж оригінальний «Радар», який застосовувався для спільноти європейських країн, було важливим для обґрунтування методологічної спроможності нашого практичного дослідження рівня соціальної згуртованості в освітньому середовищі.

Результати дослідження. У процесі дослідження авторами було проаналізовано соціальну згуртованість в університетській спільноті, а саме співробітників та студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (НПУ).

За основу дослідження було взято методику Bertelsmann Stiftung («Радар соціальної згуртованості»), за якою виділяються 3 основні домени вимірів соціальної згуртованості, а саме: соціальні відносини, пов'язаність та орієнтація на загальне благо. Кожний з доменів складається з трьох сфер, за якими характеризуються люди. До складу «соціальні відносини» входять сфери: соціальні мережі, прийняття інакшості та віра в людей. «Пов'язаність» враховує ідентифікацію, довіру до інститутів та сприйняття справедливості. Останній домен «орієнтація на загальне благо» містить солідарність та взаємодопомогу, повагу до соціальних норм та громадську залученість. З урахуванням вищеописаного підходу до побудови моделі вимірів соціальної згуртованості авторами було розроблено методику, яка дозволяє оцінити рівень проявленості тієї чи іншої сфери та доменів узагалі. На відміну від оригінального «Радара соціальної згуртованості» та його аплікації для України соціологами КНУТШ, дане дослідження соціальної згуртованості в університетській спільноті спирається на первинні дані, які збираються за допомогою авторського опитувальника. Даний опитувальник був розроблений для оцінки соціаль-

ної згуртованості різних спільнот на рівні суспільства, а в даному дослідженні застосована модифікована версія для освітнього середовища. Цей пілотний опитувальник дослідження соціальної згуртованості базується на моделі вимірів соціальної згуртованості, адаптованої для конкретної університетської спільноти – студентів, співробітників, викладачів НПУ ім. М.П. Драгоманова. Адаптований, скорочений опитувальник налічує 3 питання на кожну сферу, що загалом складає 27 питань, на які опитувані повинні надати відповідь. Шкала опитувальника є прямою від 0 до 5 для стандартизації обчислювань та подальших порівнювальних досліджень.

При дослідженні домену «соціальні відносини» ми маємо можливість з'ясувати рівень соціальних стосунків у тій спільноті, яка досліджується. У нашому випадку це співробітники та студенти НПУ, які складають дві різні групи, що належать до однієї спільноти. В межах дослідження цього домену є можливим визначити рівень довіри людей один одному, а також їхнє ставлення до людей з іншими цінностями / поглядами / стилем життя, наскільки вони приймають думку іншого.

Аналіз прив'язаності дає змогу побачити рівень зв'язку з освітньою спільнотою взагалі, а також, у нашому випадку, за двома вибірковими групами, а також наскільки вони ідентифікують себе з нею, тобто бачать себе частиною свого університету.

На цьому етапі розвитку свідомості громадян України наріжним каменем виступає проблема відповідальності, тому й оцінка відчуття відповідальності одне за одного є нагальною для сучасного національного сьогодення. Завдяки цьому ми можемо з'ясувати, наскільки люди відповідальні за свої дії з урахуванням розуміння наслідків цих дій, тобто наскільки ми усвідомлюємо, що наша діяльність має вплив на колег, підлеглих тощо. Також тут відображається міцність соціальних зв'язків у спільноті.

Повага та дотримання норм і правил відображає поведінку, адекватну суспільним нормам та без девіантних відхилень, що з'ясовує ставлення до своєї соціальної спільноти та повагу до них.

Участь у соціальному / громадському та політичному житті – ступінь участі залежить від соціальної згуртованості як окремої людини, так і колективу загалом. Чим більша залученість у позаробочу діяльність у межах спільноти, тим більше рівень згуртованості.

Опитувальник складається з 27 питань та оцінюється за шкалою від 1 до 5, де 1 – низький рівень, а 5 – високий рівень вимірюваного показника.

Загалом було опитано 112 осіб, серед яких 47 співробітників НПУ та 65 – студентів. Після аналізу відповідей респондентів ми маємо такі результати, які дають можливість оцінити рівень соціальної згуртованості в університеті загалом по спільноті та по двох групах окремо.

Узагалі рівень згуртованості по НПУ складає середній рівень, тоді як «соціальні відносини» майже сягнули рівня «вище за середнє», що відображає тенденцію до більшої ваги цього домену та важливості для обох вибіркових груп соціальних відносин. У такому випадку люди орієнтовані на спілкування у своїй спільноті, для них важливим є ставлення до оточуючих, адже це є запорукою ефективності соціальних відносин. Більш детальний аналіз цього домену з'ясовує, що «прийняття інакшості» має рівень вище середнього, що відображає толерантність опитуваних до оточуючих, їхніх поглядів, думок, поглядів, цінностей тощо. Найбільше значення в другому домені «пов'язаність» має «довіра до інститутів», що характеризує довіру до НПУ, люди впевнено себе почувують в ньому та мають відчуття захищеності.

Домен «орієнтація на соціальні блага», займаючи також середню позицію, найбільше розкривається через сфери солідарності та взаємодопомоги, а також повагу до соціальних норм.

Для більш глибокого аналізу та досягнення мети дослідження проаналізуємо рівень соціальної згуртованості по обох описаних групах. Так, співробітники мають такий саме рівень соціальної згуртованості, як і спільнота університету взагалі. В обох випадках рівень громадської залученості нижче середнього.

Подальший аналіз відповідей дав змогу виділити ще дві підгрупи всередині обох вибірок: ті, хто є внутрішньо переміщеними особами (ВПО), та ті, хто ними не є. Серед співробітників без статусу ВПО – 40 осіб та 7 із статусом ВПО.

Результати аналізу відображають деяку різницю як кількісну, так і якісну з-поміж цих двох груп. Так, якщо в середньому за доменом соціальних відносин співробітники без статусу ВПО мають показник, який наближений до рівня вище середнього, то серед ВПО він незначно, але менший. В домені «пов'язаність» дані також різняться, але в інший бік: серед тих, хто не є ВПО, показник на межі рівня нижче середнього та середнього, тоді як у співробітників ВПО цей показник має більше значення, хоча також знаходиться на середньому рівні. Але в третьому домені різниця є більш вагомою: середній рівень по співробітниках НПУ та нижче середнього у співробітників ВПО. Більш глибокий аналіз цього домену з'ясовує, що істотна різниця у сферах цього домену спостерігається в солідарності, взаємодопомозі та повазі до соціальних норм. Також відмітним в аналізі цих підгруп є результат за другим доменом у сфері ідентифікації та соціальної справедливості, що відображає перехід цих сфер у ВПО до середнього рівня.

Переходячи до аналізу другої групи – студентів, загальна кількість яких склала 65 осіб, з'ясували, що також немає істотної різниці порівняно з показником по спільноті НПУ.

Порівнюючи показники між студентами та співробітниками, бачимо, що загалом за доменами показники не мають істотної різниці, лише орієнтація на загальне благо відрізняється більше за інші домени за рахунок більшої участі студентів у громадському житті, що стало можливим на підставі аналізу цього домену за сферами. В іншому випадку за сферами відсутня якісна різниця, окрім того, що вже було описано.

Ця група також була поділена на дві підгрупи: студенти зі статусом ВПО (9 осіб серед опитаних) та ті, хто не має статусу (56 осіб серед опитаних).

Аналіз результатів за доменами відображає, що істотної якісної різниці між

студентами-ВПО та тими, хто не має такого статусу, – немає. Показник соціальних відносин нижчий, але не критично, так само як й інші два домени (пов'язаність та орієнтація на загальне благо).

Результат за сферами показує, що в першому домені всі показники рівня згуртованості менше у тих, хто має статус ВПО, а показник «прийняття інакшості» відрізняється доволі значно від у тих, хто немає статусу ВПО та зі статусом ВПО. Тобто, крім того, що цей показник у студентів нижче, ніж у співробітників, найменшого рівня він досягає у студентів-ВПО. Спостерігається дещо нижча солідарність та взаємодопомога з боку студентів-ВПО, але більша громадська залученість.

Підсумовуючи, можна завважити, що отримані результати дають змогу визначити середній рівень соціальної згуртованості в університеті з невеликим коливанням. Більшою мірою співробітники та студенти орієнтовані на соціальні відносини, аніж на пов'язаність та загальне благо. Громадська залученість має найменші показники, що свідчить про недостатність розвитку в українському сьогоденні культури громадської активності й визначає один з можливих напрямів кадрової політики НПУ.

Порівнюючи показники по групах, зокрема співробітників НПУ, бачимо, що істотна різниця між співробітниками та середнім по спільноті відсутня. Для працівників НПУ більше значення мають соціальні відносини, ніж пов'язаність та загальне благо. Так само, як й у всієї спільноти, рівень загальної згуртованості є середнім, тобто достатнім. Більшим за середнє є показник прийняття інакшості, що свідчить, що співробітники ЗВО з повагою відносяться до людей з іншими цінностями, мають толерантність один до одного та можуть співпрацювати в цьому.

Аналіз результатів обробки відповідей респондентів-співробітників дав змогу виділити дві підгрупи тих, хто не має статусу ВПО, та тих, хто має. Представники ВПО є не чисельними, але значення сфер за їхніми результатами дещо відрізняються від тих, хто не має такого статусу. Показники стандартного відхилення дають змогу го-

ворити про те, що даним можна довіряти. Так, найбільш помітною різниця є в орієнтації на загальне благо, ВПО менш схильні до солідарності, взаємодопомоги та поваги до соціальних норм. Участь же в громадському житті для них має більше значення. Загалом за цим доменом вони мають показник нижче середнього, що значно відрізняє їх від інших співробітників.

У першому домені значення, яке відрізняється від інших, – це прийняття інакшості, але загалом воно є вище за середнє.

На особливу увагу заслуговують результати за другим доменом, де, на відміну від показників тих, хто не має статусу ВПО, показник ВПО більший. Так, ідентифікація із ЗВО вища, як і сприйняття справедливо-го ставлення до себе. В обох випадках спостерігаємо зростання від нижче середнього рівня до середнього. Але загалом вони критично не вплинули на загальну картину, для того щоб робити більш обґрунтовані висновки, слід провести окреме дослідження з більш чисельною вибіркою.

Аналіз рівня соціальної згуртованості серед студентів НПУ імені М.П. Драгоманова показав, що істотної різниці не існує й майже по всіх сферах збігається із іншою групою. Лише сфера пов'язаності відрізняється у вищій бік, що характеризує їхню більшу ідентифікацію себе з університетом. Загалом результати характеризують студентів як тих, хто довіряє людям, вірить у них, має повагу та довіру до інститутів, але менше за співробітників приймають інші цінності та відмінності між людьми, вважають ставлення до себе менш справедливим, ніж співробітники. Але ці розбіжності не є істотними, щоб говорити про значний розрив, який би мав звернути на себе увагу. Особливістю студентства є те, що воно більше за співробітників НПУ залучене до громадського життя. виправлення цієї ситуації та зрівнювання показників підвищить громадянську позицію всієї спільноти та підвищить рівень довіри один до одного.

Якщо інтерпретувати отримані результати різниці між студентами, які не є ВПО, та студентами-ВПО, то отримуємо, що ВПО менш толерантні до тих, хто має інші

цінності, менше вірять у людей та мають менші соціальні зв'язки. Але це загалом не набагато нижче, ніж інші студенти. Значна різниця спостерігається у сфері ідентифікації, у студентів-ВПО вона нижче середнього та відрізняється від показників співробітників-ВПО, що відображає їхній більш низький рівень ідентифікації себе з освітньою спільнотою.

Висновки. Соціальна згуртованість є складним, але важливим для вивчення концептом, оскільки розуміння соціальної згуртованості зумовлює розуміння складників цього концепту: взаємодопомоги, довіри, сприйняття відмінності, сприйняття справедливості, громадську залученість тощо.

Рівень соціальної згуртованості українського суспільства є невисоким і, за деякими оцінками, має тенденцію до зниження. Зниження – це наслідок зростаючої соціальної нерівності, низького рівня довіри населення до інститутів влади та інших інститутів, масових проявів соціальної дезінтеграції, ерозії соціальної солідарності та цінностей праці. Інтереси підвищення соціальної згуртованості суспільства потребують реалізації комплексу заходів наукового, прикладного, інституціонального характеру. Розвиток соціальної згуртованості в освітньому середовищі є пріоритетом для України та ЄС [5]. Для реалізації цього пріоритетного напрямку соціальної та освітньої політики необхідно подолати певні перепони та здійснити важливі кроки.

Насамперед, необхідно провести більш ґрунтовні та якісні дослідження соціальної згуртованості в Україні, бо наявні дослідження мають ряд недоліків, такі як розробка для окремого регіону, що дає уявлення саме про цей регіон, але результат не може бути перенесений на всю країну або незначну кількість респондентів. Згідно з проведеним дослідженням у НПУ ім. М. П. Драгоманова, з метою вивчення рівня соціальної згуртованості в спільнотах різного рівня, зокрема, в університетській спільноті НПУ, можна ефективно використати модель вимірів соціальної згуртованості «Радар соціальної згуртованості».

Соціальна згуртованість, згідно з законодавством України та міжнародних догово-

рів, входить до числа національних стратегій та пріоритетів, які має реалізовувати Міністерство соціальної політики та Міністерство молоді і спорту, які на сьогодні не мають якісного інструментарію для оцінки ситуації та впливу на рівень соціальної згуртованості. Має бути розроблена програма Міністерства освіти та науки спільно із зазначеними міністерствами для розробки спільних заходів для розробки та впровадження стратегії розвитку соціальної та освітньої політики. Необхідно запровадити ряд заходів інституціонального, управлінського ха-

рактеру, які мають забезпечити координацію міжвідомчої наукової і практичної діяльності у сфері соціальної згуртованості.

Крім того, необхідно розробити якісний інструментарій дослідження впливу на стан соціальної згуртованості в освітньому просторі та систему моніторингу результатів цього впливу. Дослідження соціальної згуртованості в освітньому середовищі, зокрема, в університетських спільнотах, є першочерговим завданням, тому що вона є одним із важливих чинників розвитку соціальної згуртованості в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бондаренко М., Бабенко С., Боровський О.** Соціальна згуртованість в Україні (Досвід аплікації методики Bertelsmann Stiftung до даних Європейського Соціального Дослідження) /ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017 – URL: DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/2413-7979/8.10>

2. Згуртованість студентського колективу – запорука успіху у навчанні. URL: <https://eenu.edu.ua/uk/articles/zgurtovanist-studentskogo-kolektivu-zaporuka-uspihu-v-navchanni>

3. **Коломоєць Г.** Проект «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу». URL: <https://familytimes.com.ua/podiyi/proekt-rozvytok-socialnoyi-zgurtovanosti-subyektiv>

4. **Колот А.М.** Соціальна згуртованість суспільства як доктрина: основні засади, причини актуалізації, складові розвитку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615291.pdf>

5. **Нестерова М.** Когнитивные технологии развития социальной сплоченности субъектов социального пространства. // Взаимодействие образовательных учреждений со стейкхолдерами: веле-ние времени: материалы XV Международной научно-практической конференции. (Харьков, 16 февраля 2017. г. – С.172–176.

REFERENCES

1. **Bondarenko, M., Babenko, S., Borovskiy, O.** Social cohesion in Ukraine (The experience of application of Bertelsmann Stiftung method to European social survey data) /Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology. # 8, 2017. P. 58–65. [In Ukrainian]. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-7979/8.10>

2. Cohesion of student's community – the key to success in learning. [In Ukrainian]. – URL: <https://eenu.edu.ua/uk/articles/zgurtovanist-studentskogo-kolektivu-zaporuka-uspihu-v-navchanni>

3. **Kolomojets G.** Project "Social cohesion development of subjects of educational process". [In Ukrainian]. – URL: <https://familytimes.com.ua/podiyi/proekt-rozvytok-socialnoyi-zgurtovanosti-subyektiv>

4. **Kolot A.M.** Social cohesion of society as a doctrine: main foundations, reasons of actualization, core components of development". [In Ukrainian]. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615291.pdf>

5. **Nesterova M.** Cognitive technologies of social cohesion development of subjects of social dimension. / Interaction of educational institutions with stakeholders: demands of time. Materials of the XV International scientific-practical conference. – (Kharkov, 16th February 2017). Kharkov, 2017. – P. 172–176. [In Russian].

6. **Dragolov, G., Ign cz, Z., Lorenz, J., Delhey, J., & Boehnke, K.** (2013). Social Cohesion Radar Measuring Common Ground: An international Comparison of Social Cohesion Methods Report. URL: http://aei.pitt.edu/74134/1/Social_cohesion_radar.pdf

7. Social Cohesion and Education – Background: Social Cohesion and Development, Social Functions of Education – Schools, Public, School, and Rights. URL: <http://education.stateuniversity.com/pages/2428/Social-Cohesion-Education.html>